

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента,
завідувача кафедри державно-правових дисциплін
Корольової Вікторії Вікторівни
на дисертацію Худолея Ярослава Григоровича
на тему «Юридична відповідальність за
правопорушення в мережі Інтернет: загальнотеоретичний
аспект», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі
знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Проблематика юридичної відповідальності за правопорушення в мережі Інтернет є багатогранною та охоплює цивільно-правові, адміністративні й кримінально-правові аспекти. Мережа Інтернет є специфічним середовищем, що формує нові форми комунікації та водночас породжує нові виклики, пов'язані з вчиненням правопорушень у віртуальному просторі.

У зв'язку з цим загальнотеоретичне осмислення юридичної відповідальності за правопорушення в мережі Інтернет є важливим для розвитку правової науки та вдосконалення правозастосовної практики.

Актуальність теми зумовлюється також фрагментарністю існуючих нормативних підходів і нерівномірністю їх імплементації, що створює додаткові загрози для забезпечення прав людини, національної безпеки та довіри до правосуддя. У таких умовах постає необхідність формування цілісної доктрини юридичної відповідальності у цифровому середовищі, яка б забезпечувала баланс між ефективністю притягнення до відповідальності та дотриманням фундаментальних прав і свобод.

Додаткового значення проблема набуває в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, появи нових правових явищ, зокрема штучного інтелекту, віртуальних середовищ, які ускладнюють традиційні підходи до визначення суб'єктів та меж юридичної відповідальності.

Важливим є також євроінтеграційний напрям розвитку України, що передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів у сфері цифрового регулювання, захисту персональних даних та відповідальності онлайн-платформ, що, у свою чергу, потребує належного теоретичного підґрунтя.

Отже, дисертаційне дослідження Худолея Я. Г. на тему «Юридична відповідальність за правопорушення в мережі Інтернет: загальнотеоретичний аспект» є актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»: «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є належним чином обґрунтованими та достовірними, що зумовлено ґрунтовною джерельною базою (227 найменувань) та виваженим методологічним підходом.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють шість підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 228 сторінок, із яких 170 сторінок припадає на основний текст.

У роботі чітко визначено об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом є суспільні відносини у сфері юридичної відповідальності, що виникають у цифровому середовищі, зокрема в мережі Інтернет. Предмет дослідження

становлять загальнотеоретичні засади юридичної відповідальності за правопорушення в мережі Інтернет, її сутність і ознаки, міжнародні стандарти у цій сфері, особливості правової кваліфікації інтернет-правопорушень, а також перспективи модернізації відповідного інституту в умовах цифровізації.

Метою дисертації є комплексне загальнотеоретичне обґрунтування юридичної відповідальності за правопорушення у мережі Інтернет. Для її досягнення визначено низку завдань, зокрема: аналіз еволюції доктринальних підходів до інституту юридичної відповідальності; з'ясування правової природи кіберпростору та Інтернету як особливого середовища виникнення та реалізації правовідносин; дослідження міжнародних стандартів у цій сфері; систематизація загальнотеоретичних характеристик інтернет-правопорушень; виявлення проблем реалізації юридичної відповідальності у цифровому середовищі; обґрунтування напрямів модернізації відповідного інституту в умовах глобалізації та цифровізації.

Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів, застосування яких забезпечило всебічність і системність аналізу інституту юридичної відповідальності в умовах цифровізації суспільства та поширення інтернет-правопорушень.

Використання такої методології дало змогу автору належно структуровано викласти матеріал, здійснити глибокий аналіз нормативних і доктринальних джерел, а також сформулювати науково виважені, логічно обґрунтовані висновки й практичні рекомендації.

Отже, наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у дисертації, відзначаються високим рівнем обґрунтованості, логічною послідовністю та практичною значущістю, що свідчить про завершений науковий характер дослідження.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави дійти висновку, що мета, визначена у вступі, досягнута, а поставлені завдання повною мірою реалізовані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані здобувачем самостійно та вирізняються наявністю наукової новизни.

До найбільш значущих теоретичних здобутків дослідження, що характеризуються науковою новизною, належать такі.

По-перше, здобувачем уперше в українській теоретико-правовій науці системно обґрунтовано концепцію «множинної (гібридної) відповідальності» як самостійного інституту загальної теорії права, що виникає у зв'язку з явищем «подвійної атрибуції», коли деліктогенний результат одночасно є наслідком вольових рішень людини та автономних або напіваавтономних дій цифрових систем. Ця концепція є оригінальною та своєчасною з огляду на стрімке поширення алгоритмічних систем у правозначущих сферах (підрозділ 2.2 дисертації, с. 106–107).

По-друге, суттєвим теоретичним внеском є розробка концепції «деанонімізованої відповідальності» як нового напрямку розвитку загальноправової доктрини, спрямованого на пошук балансу між правом особи на приватність у цифровому середовищі та необхідністю забезпечення невідворотності юридичної відповідальності правопорушника (с. 42–43 дисертації). Зазначена концепція органічно доповнює загальнотеоретичну систему принципів юридичної відповідальності новим виміром, що відображає специфіку цифрового простору.

По-третє, наукову цінність становить дослідження правового статусу децентралізованих автономних організацій (DAO) та обґрунтування необхідності введення спеціальної організаційно-правової форми «цифрової юридичної особи» в національному праві (с. 155–156 дисертації). Здобувач доводить, що за відсутності спеціального регулювання DAO може

підпадати під режим простого товариства за ст. 1130 Цивільного кодексу України із солідарною відповідальністю всіх учасників, що є неприйнятним з огляду на природу децентралізованих структур.

По-четверте, значущою є пропозиція щодо інституціоналізації принципів цифрової етики у правовому полі шляхом їх трансформації у юридично значущі регулятори поведінки (с. 162–163 дисертації). Такий підхід свідчить про розуміння автором системного характеру правового регулювання цифрових відносин та необхідності узгодження нормативних приписів із суспільними вимогами до відповідальної цифрової взаємодії.

Загалом, результати дисертаційного дослідження характеризуються науковою новизною та самостійністю, а їх теоретичне і прикладне значення не викликає сумнівів.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Отримані у дисертаційному дослідженні результати мають важливе теоретичне та практичне значення. Теоретична цінність роботи полягає у поглибленні та систематизації наукових уявлень про юридичну відповідальність за правопорушення в мережі Інтернет як самостійного правового феномену.

Сформульовані в дисертації висновки та рекомендації можуть бути використані у:

- правотворчій діяльності – при підготовці проєктів законодавчих актів у сферах кібербезпеки, захисту персональних даних, регулювання штучного інтелекту та цифрових платформ, зокрема при розробці Закону України «Про штучний інтелект»;

- правозастосовній практиці – для вироблення єдиних підходів до правової кваліфікації інтернет-правопорушень, у тому числі пов'язаних з блокчейн-технологіями, смарт-контрактами та цифровими активами;

– науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку загальнотеоретичних засад відповідальності в умовах цифровізації та формування спеціалізованої галузі кіберправа в Україні;

– навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Теорія держави і права», «Інформаційне право», «Кіберправо», «Право штучного інтелекту», підготовці підручників та навчально-методичних посібників.

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлені в 14 наукових публікаціях, у тому числі у 6 статтях, опублікованих в Україні у виданнях, визначених фаховими для юридичних наук, і 8 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та міжнародних правових школах.

Опубліковані наукові праці дисертанта, які зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам, що встановлені для здобуття ступеня доктор філософії.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення.

Дисертація складається з анотації, переліку публікацій здобувача, змісту, вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 228 сторінок друкованого тексту, з них основного тексту – 170 сторінок. Список використаних джерел складається з 227 найменувань.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження та виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам і є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлено основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем

роботу. Мова викладу є академічною, юридична термінологія вживається коректно, хоча в окремих підрозділах спостерігається надмірне застосування довгих синтаксичних конструкцій, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертація Худолея Ярослава Григоровича є самостійним завершеним науковим дослідженням, що містить оригінальний внесок у розвиток правової науки. Основні наукові результати дисертації оприлюднені у фахових наукових виданнях. Роботу виконано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю, усі запозичення оформлено відповідно до чинних нормативних вимог. Порушень принципів академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації.

Незважаючи на загальну позитивну оцінку змісту рецензованого наукового дослідження, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення, які потребують додаткового уточнення та аргументації під час публічного захисту дисертації.

1. Підрозділ 1.1 «Юридична відповідальність як правовий інститут: еволюція доктринальних підходів» містить ґрунтовний аналіз поглядів античних мислителів - від Гомера і Гесіода до Платона, Арістотеля та Епікура (с. 32–46). Звернення до філософських витоків інституту юридичної відповідальності є методологічно виправданим і сприяє поглибленню теоретичного підґрунтя дослідження. Водночас обсяг історико-філософського екскурсу дещо переважає над аналізом сучасних нормативно-правових механізмів юридичної відповідальності у цифровому середовищі, який представлено більш стисло. У цьому контексті доцільним видається більш чітке окреслення зв'язку між результатами аналізу класичної філософської думки та авторськими підходами до розуміння юридичної відповідальності в мережі Інтернет.

2. Певної подальшої конкретизації потребує розкриття концепції «деанонімізованої відповідальності» в нормативному вимірі. У підрозділі 1.1 дисертації здобувач виокремлює її як окремий напрям розвитку правової доктрини, спрямований на встановлення балансу між правом особи на приватність у мережі та необхідністю притягнення до юридичної відповідальності (с. 42-43). Водночас, попри теоретичну значущість такого підходу, доцільним видається більш чітке окреслення нормативних механізмів можливої деанонімізації правопорушника з урахуванням гарантій, передбачених законодавством про захист персональних даних, зокрема Законом України «Про захист персональних даних» та Регламентом (ЄС) 2016/679 (GDPR). У цьому зв'язку під час захисту варто було б додатково конкретизувати підходи до забезпечення балансу між правом на анонімність і принципом невідворотності юридичної відповідальності.

3. Певної конкретизації потребують висновки щодо інституціоналізації принципів цифрової етики. У підрозділі 3.2 дисертації здобувач обґрунтовує доцільність їх закріплення у правовій площині з метою трансформації у юридично значущі регулятори поведінки (с. 161–162). Водночас доцільним видається уточнення, чи йдеться про закріплення відповідних норм-принципів у кодифікованому акті, прийняття спеціального законодавчого акта або їх формування через практику судового тлумачення. У цьому контексті під час захисту варто було б додатково конкретизувати можливу нормотворчу модель, у межах якої зазначені принципи могли б набути юридично обов'язкового характеру.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Худолея Я. Г. та не знижують її наукової й практичної значущості.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці.

Дисертація Худолея Ярослава Григоровича, представлена на здобуття ступеня доктора філософії, на тему «Юридична відповідальність за

правопорушення в мережі Інтернет: загальнотеоретичний аспект» є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За своїм змістом, теоретичним рівнем та науковою новизною рецензоване наукове дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

За результатом публічного захисту Худолей Ярослав Григорович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету

Вищого навчального закладу

«Університет економіки та права «КРОК»

Вікторія КОРОЛЬОВА

Вікторія Корольова засвідчук
директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «Крок»
Олександр Паламар
" 07 " 04 2026 р.